

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2011

Tereza Kocková

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Tereza Kocková

***Komparace bezpečnostní politiky USA a EU vůči hrozbě proliferace zbraní
hromadného ničení***

***Comparing the US and European Union Security Policies Related to the Threat
of
Weapons of Mass Destruction Proliferation***

Praha 2011

PhDr. Jan Jireš

Čestné prohlášení

Já, Tereza Kocková, studentka čtvrtého ročníku bakalářského studia *Politologie* na *Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze*, prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně a s použitím pramenů, které jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Praze dne:.....

Podpis:.....

TEREZA KOCKOVÁ

Anotace

Tématem této bakalářské práce je neproliferační politika Evropské unie a Spojených států amerických po 11. září, a jejich komparace na základě klíčových dokumentů. V první části se zaměřuje na zbraně hromadného ničení (ZHN); jejich definici, druhy, klíčové smlouvy a organizace bojující proti jejich proliferaci. Ve druhé a třetí části popisuje na důležitých dokumentech a případových studiích o přístupu k iránskému jadernému programu politiku nešíření EU a USA. V poslední části se pokouší analyzovat rozdíly v těchto dvou politikách.

Klíčová slova: Bezpečnostní studia, zbraně hromadného ničení, proliferace, neproliferační politika, EU, USA, Írán

Abstract

The purpose of this assignment is to compare and contrast the non-proliferation policies of the European Union and the United States after 9/11, based on key documents. To begin the focus will be on weapons of mass destruction (WMD); definition, types, key agreements and the organisations fighting against the proliferation. The research will continue by addressing the non-proliferation policy of the EU and the USA on key documents and case studies and how their approach to the iranian nuclear programme has been affected by them. Finally to conclude there will be an analysis of the differences between the policies.

Key words: Security Studies, weapons of mass destruction, proliferation, non-proliferation policy, EU, USA, Iran

Obsah

Úvod.....	6
Seznam zkratk.....	8
1. Zbraně hromadného ničení.....	9
1.1 Bakteriologické (biologické) a toxinové zbraně	9
1.2 Chemické zbraně.....	10
1.3 Jaderné zbraně.....	11
1.3.1 Jaderné státy.....	12
1.3.2 Důležité smlouvy.....	13
1.3.3 Bezjaderné zóny.....	15
1.3.4 Mezinárodní agentura pro atomovou energii.....	15
1.4 Raketové nosiče a protiraketová obrana.....	16
1.5 Mezinárodní kontrolní režimy a kontraproliferace.....	17
2. Neproliferační politika Evropské unie.....	19
2.1 Klíčové dokumenty.....	21
2.1.1 Evropská bezpečnostní strategie 2003.....	21
2.1.2 New lines for action by the European Union in combating the proliferation of weapons of mass destruction and their delivery systems.....	23
2.1.3 Lisabonská smlouva.....	23
2.2 Neproliferační politika EU vůči Íránu (případová studie).....	25
3. Neproliferační politika Spojených států.....	27
3.1 Klíčové dokumenty.....	29
3.1.1 Národní bezpečnostní strategie 2002.....	29
3.1.2 Strategie boje proti ZHN 2002.....	30
3.1.3 Národní obranná strategie 2005.....	31
3.1.4 Národní bezpečnostní strategie 2006.....	31
3.1.5 Národní bezpečnostní strategie 2010.....	32
3.2 Neproliferační politika USA vůči Íránu (případová studie).....	33
4. Analýza – srovnání klíčových strategických dokumentů USA a EU.....	35
4.1 NBS 2002 a 2006 versus NBS 2010.....	35
4.2 NBS 2002, 2006 a 2010 versus EBS 2003.....	36
Závěr.....	40
Použité prameny a internetové zdroje.....	41

Úvod

Práce se zabývá jednou z nejzávažnějších hrozeb pro mezinárodní bezpečnost 21. století, rozšiřováním zbraní hromadného ničení (ZHN). Tato hrozba se po více než čtyřiceti letech studené války po rozpadu SSSR stala na okamžik latentní, zejména v posledním desetiletí však opět vystoupila do popředí v souvislosti s mezinárodním terorismem a přechodu k tzv. asymetrickým válečným konfliktům, aby se díky těmto změnám stala mnohem naléhavější. Potenciálně obrovské nebezpečí se skrývá především ve faktu, že by se tyto zbraně nesmírné destruktivní síly mohly dostat do rukou nestátních aktérů, na které neplatí logika *deterrence* – nemusí se na rozdíl od států bát odvety ze strany napadeného. Ve své zvláštní rezoluci z roku 2004 proto Rada bezpečnosti OSN zdůraznila, že proliferace ZHN představuje hrozbu pro mír a mezinárodní bezpečnost, a všechny členské státy musí takovému šíření předejít. Pokud by se pak nějaký stát proti tomuto závazku provinil, může RB OSN vydat zmocnění, aby proti němu byly použity „všechny nezbytné prostředky“.¹

Cílem práce je srovnat bezpečnostní a obrannou politiku Spojených států a Evropské unie právě vůči proliferaci ZHN. Vztah těchto dvou aktérů se dá označit za komplexní, vycházející z příbuzných ideových, kulturních a historických kořenů; jsou propojeni jak ekonomicky, tak i spojeneckou aliancí, tedy NATO, díky kterému je Evropa jediným regionem, ve kterém jsou USA angažované v multilaterální organizaci s vojenskou agendou. Přesto se však jejich přístupy k mnoha významným otázkám, v tomto kontextu z oblasti bezpečnosti, podstatně liší. Původ této skutečnosti můžeme hledat v rozdílné historické zkušenosti; Spojené státy na rozdíl od Evropy nikdy nemusely čelit existenční hrozbě ze strany sousedů, jejich strategická kultura je rozhodněji a mají nesporně větší ochotu k realizaci vojenských zásahů; naopak státy EU dávají přednost neustálému vyjednávání a kooperaci, což se v určitých momentech může jevit a také jeví jako slabost. Podle Roberta Kagana, amerického politologa, jde o v tomto vztahu o psychologii síly a slabosti – místo aby se Evropa snažila zvýšit svou vojenskou sílu, snaží se USA multilaterizovat, aby i ona byla schopna v tomto systému obstát.² Z toho vyplývá i rozdílná percepce bezpečnostních hrozeb, EU se soustředí spíše na ty, jejichž řešení lze dosáhnout bez použití vojenských zásahů. Avšak po 11. září se terorismus v kombinaci s proliferací ZHN dostal na první místo

---

¹ EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Portál. Praha 2009., s.132

² KAGAN, Robert. *Labyrint síly a ráj slabosti*. Lidové noviny. Praha 2003, s. 31

v seznamu nejzávažnějších hrozeb jak USA, tak i EU, jen rozdíly v přístupu ke snaze o její minimalizaci zůstaly zachovány, jak jsme se mohli přesvědčit na příkladě války v Iráku v roce 2003. A právě tyto rozdíly se pokusíme reflektovat v poslední části této práce.

Co se týče struktury práce, nejprve se zaměříme na zbraně hromadného ničení obecně, vysvětlíme jejich charakter, historii a typologii, v souvislosti s nimi zmíníme důležité smlouvy o redukci ZHN. Vysvětlíme si pojmy jako non-proliferační režimy, bezjaderné zóny či produkty dvojího použití (*dual use*). Důraz při tom budeme klást především na jaderné zbraně, jejichž zákaz použití a likvidaci nepostihuje žádná mezinárodní smlouva, na rozdíl od biologických nebo chemických, což je činí také nejrizikovějšími. Ve druhé a třetí části rozebereme neproliferační politiku Spojených států a Evropské unie, a to zejména v období po teroristických útocích z 11. září, které představovaly pro tyto politiky zásadní zlom, na základě klíčových dokumentů, mezi něž patří především bezpečnostní strategie obou aktérů. Tato otázka se zdá být snazší, co se týká administrativy USA, kde jde – zjednodušeně - pouze o střet neokonzervativců a liberálů, avšak základní cíle zůstávají víceméně zachovány; naopak u EU se jedná o komplexnější problém z důvodu její časté názorové nekoherence. Nežřídko narazíme na pochyby, zda vůbec nějaká společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie existuje, což vyplývá z diametrálně odlišných postojů představitelů jejích členských států vůči určitým otázkám.

V závěrečné analytické části se pokusíme tyto dva přístupy k bezpečnostní a obranné politice srovnat, vycházejíce především ze dvou dokumentů, které znamenaly pro bezpečnostní, respektive neproliferační politiky EU i USA zlom; Evropská bezpečnostní strategie z roku 2003 a Národní bezpečnostní strategie USA z roku 2002. Zde si stanovíme hlavní výzkumnou otázku - jak se od sebe liší přístupy EU a USA k řešení hrozby proliferace ZHN? Předpokládáme, že zatímco Evropská unie se bezpečnostní hrozby snaží minimalizovat téměř výhradně nevojenskými prostředky, USA použití vojenské síly rozhodně nevyklučuje. V závěru tuto hypotézu na základě analýzy potvrdíme či vyvrátíme.

Seznam zkratek

- BTZ** – Biologické zbraně a toxinové zbraně (*Biological and Toxin Weapons*, BTW)
- EBOP** – Evropská bezpečnostní a obranná politika (*Common Security and Defense Policy*, CSDP)
- EBS** – Evropská bezpečnostní strategie (*European Security Strategy*, ESS)
- EU** – Evropská unie (*European Union*)
- HEU** – Vysoce obohacený uran (*High Enrichment Uranium*)
- CHZ** – Chemické zbraně (*Chemical Weapons*, CHW)
- JZ** – Jaderné zbraně (*Nuclear Weapons*, NW)
- LEU** – Nízko obohacený uran (*Low Enrichment Uranium*)
- MAAE** – Mezinárodní agentura pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency*, IAEA)
- MKR** – Mezinárodní kontrolní režimy (*International Export Control Systems*)
- NBS** – Národní bezpečnostní strategie (*National Security Strategy*, NSS)
- NPT** – Smlouva o nešíření jaderných zbraní (*Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons*)
- NWFZs** – Bezjaderné zóny (*Nuclear Weapons Free Zones*)
- RB OSN** – Rada bezpečnosti OSN (*UN Security Council*)
- USA** – Spojené státy americké (*United States of America*)
- ZHN** – Zbraně hromadného ničení (*Weapons of mass destruction*, WMD)

1. Zbraně hromadného ničení a proliferace

Za zbraně hromadného ničení (ZHN) označujeme zbraně vysoké ničivé síly, určené pro vyvolání masových ztrát na životech a materiálních hodnotách. Ničivé faktory těchto zbraní během určité doby po jejich použití mohou oslabit protivníka materiálně i psychicky.³ Od konvenčních zbraní je odlišuje nejen rozsah potenciálních škod, ale i schopnost plnit odstrašovací funkci (*deterrence*). V souvislosti s teroristickými útoky z 11. září někteří experti hovoří o tzv. konvenčních ZHN.⁴

Proliferace (*proliferation*) neboli rychlé šíření je pojem v bezpečnostní terminologii používaný pro označení šíření zbraní a s nimi souvisejících technologií. Poprvé se objevil v kontextu se šířením jaderných zbraní (JZ) mimo okruh pěti tzv. statutárních jaderných zemí.

Z teoretického hlediska můžeme rozlišovat různé typy proliferace. ZHN se mohou šířit vertikálně; tj. vlastním (státním) vojenským výzkumem, vývojem a modernizací, nebo horizontálně; tj. aktéři ZHN získají bez toho, aby je předtím nějak sami vylepšili. Dále můžeme proliferaci dělit na nacionální, kdy o ZHN usilují státy, a subnacionální, kdy se zbrojní arzenály snaží získat nestátní aktéři. Proliferaci můžeme dělit podle typu zbraní na jadernou, chemickou či biologickou, a na proliferaci vědomostí prostřednictvím osob a dokumentů a na proliferaci materiálů.⁵

1.1 Bakteriologické (biologické) a toxinové zbraně

Bakteriologické (biologické) a toxinové zbraně (BTZ) v sobě zahrnují technologii skladování, transportu, aplikace biologického agens a vlastní biologické náplně. Jakožto biologická agens jsou označovány živé choroboplodné mikroorganismy jako bakterie, rickettsie, viry, chlamydie a mikroskopické houby, které jsou schopné vyvolat masová onemocnění či otravy.

---

³ TŮMA, Miroslav. *Nešíření zbraní hromadného ničení, kontrola zbrojení a Česká republika*. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2002, s.15

⁴ MAREŠ, Miroslav. *Aktéři proliferace zbraní hromadného ničení*, in *Obrana a strategie*. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/2-2005/akteri-proliferace-zbrani-hromadneho-niceni.html>

⁵ MAREŠ, Miroslav. *Aktéři proliferace zbraní hromadného ničení*, in *Obrana a strategie*. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/2-2005/akteri-proliferace-zbrani-hromadneho-niceni.html>

BTZ se vyznačují selektivním působením pouze na živou sílu, vysokou bojovou účinností, možností spontánní potenciace účinku, existencí časové prodlevy mezi okamžikem napadení a vznikem účinku, možností skrytého napadení, velkým psychologickým účinkem úspěšného napadení a také relativně vysokým stupněm ohrožení i vlastních vojsk útočníka (retroakcí). Konečný účinek biologického napadení je výslednicí vzájemného působení samotné biologické zbraně, napadeného objektu a vnějšího prostředí v prostoru napadení. Způsoby použití BTZ jsou dány způsoby šíření biologického prostředku. Infikování, respektive intoxikace může být dosaženo nejčastěji biologickým aerosolem, tedy kontaminací přízemních vrstev atmosféry, transmisí pomocí infikovaných přenašečů nebo diverzí – skrytou kontaminací potravin, pitné vody, případně vzduchu v uzavřených prostorech.⁶

BTZ byly použity například ve 2. světové válce Japonskem proti Číně, v roce 1995 zemřelo v tokijském metru množství lidí na otravu antraxem japonské teroristické sekty, který se objevil i ve Spojených státech po roce 2001. V současnosti hrozba bioterorismu přetrvává.

První mezinárodní dokument upravující, respektive zakazující použití BTZ, je Ženevský protokol⁷ z roku 1925. Držení a vývoj BTZ však protokol nezakazuje, stejně jako neumožňuje jakákoli kontrolní opatření, čímž se jeví jako slabý. V tomto ohledu je proto nejdůležitější Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a jejich zničení (*Convention on the Prohibition and the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological [Biological] and Toxin Weapons and Their Destruction, BTWC*), podepsaná v roce 1972 v Ženevě, v platnosti od roku 1975. Na hodnotících konferencích se od té doby postupně doplňují a upravují články na základě dosavadních vědeckotechnických poznatků a zkušeností z plnění úmluvy.

1.2 Chemické zbraně

Druhým druhem ZHN, které mohou způsobovat velké ztráty na životech, jsou chemické zbraně (CHZ). Jejich charakterovou vlastností je mimo jiné to, že dokážou likvidovat živou sílu, aniž by došlo ke zničení materiálních hodnot. Podle účinku na lidský organismus je dělíme na nervově paralytické (sarin, tabun, soman, VX), všeobecně jedovaté (kyanovodík), zpuchýřující (yperit, lewisit), dusivé (fosgen), zneschopňující (látka BZ)

---

⁶ KELLNER, Josef a kol. *Živelní pohromy a provozní havárie (Skripta č. S10-586)*. Univerzita obrany Brno, s.87

⁷ přesný název Ženevského protokolu je Protokol o zákazu válečného použití dusivých, jedovatých a jiných plynů a bakteriologických metod vedení války

a dráždivé (adamsit, chloracetofenon, CS látka). V plynném stavu se mohou využít v podobě par a aerosolu k zamoření vzduchu, v kapalném stavu k zamoření osob, potravin, techniky a terénu. Nosiči CHZ se mohou stát letecké pumy, dělostřelecké granáty a řízené střely.⁸

Různé smlouvy a dokumenty upravující použití chemických látek v boji se začaly podepisovat již od 17. století. Stejně jako v případě BTZ i u CHZ je relevantní Ženevský protokol, avšak ani v tomto případě není dostačující. Po dlouhých jednáních proto v roce 1997 vstoupila v platnost Úmluva o zákazu vývoje, výroby, skladování a užití chemických zbraní a o jejich zničení (*Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction, CWC*). Kromě toho, že zcela zakazuje CHZ, obsahuje i přísný kontrolní systém všech opatření; povinné deklarace a inspekce, na jejichž plnění má dohlížet současně vzniklá Organizace pro zákaz chemických zbraní.

1.3 Jaderné zbraně

Jaderné zbraně (JZ) lze označit za hlavní druh ZHN. Založeny jsou na využití energie uvolňované okamžitě po štěpné nebo slučovací jaderné reakci, podle této reakce je můžeme rozdělit na atomové a termonukleární. Působí mohutnou tlakovou vlnou, světelným zářením, pronikavou radiací a radioaktivním zamořením terénu a ovzduší. K dopravě JZ na cíl se mohou použít dělostřelecké granáty, letecké pumy či řízené střely. Dle dosahu nosičů a velikosti tritového ekvivalentu se JZ rozdělují na strategické, operačně-taktické a taktické. Účinky závisí na typu, velikosti a povětrnostních podmínkách v epicentru výbuchu.⁹

Jako první JZ vyvinuly Spojené státy a datum 16. července, kdy byl na vojenské základně Alamogordo uskutečněn první výbuch atomové pumy, se označuje jako začátek jaderného věku. Nedozírnost potenciálních škod způsobených JZ se vyjevila zvláště poté, co byla v roce 1952 vynalezena vodíková zbraň s účinky 1000krát většími, než měly atomové pumy svržené na konci války na Hirošimu a Nagasaki. Proces obohacování uranu byl původně zamýšlen i pro účely průmyslu, zdravotnictví a především jako nový zdroj elektrické energie. Jeho vojenské využití však v konečném stadiu převážilo.

---

⁸ TŮMA, Miroslav. *Nešíření zbraní hromadného ničení, kontrola zbrojení a Česká republika*. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2002, s.112

⁹ TŮMA, Miroslav. *Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení*. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2009, s.14

Existuje pět hlavních důvodů pro to, aby stát získal a vlastnil JZ. Prvním důvodem vycházejícím z realistické teorie je zajištění vlastní národní bezpečnosti, druhým získání prestiže. Dalším důvodem je vnitropolitické soutěžení politických stran, v jehož rámci mohou vlivní vojenští či byrokratičtí představitelé nasměrovat činnost státu ke snaze o získání JZ. Čtvrtý důvod vychází z technologického determinismu; pokud je stát technologicky schopný vývoje JZ, jeho představitelé toho pravděpodobně využijí. A ekonomické faktory mohou ovlivňovat negativně nebo pozitivně předcházející čtyři důvody.¹⁰

Podle ročenky SIPRI bylo v lednu 2010 po celém světě rozmístěno 7 500 JZ v operační pohotovosti, celkově pak 22 000.¹¹

1.3.1 Jaderné země

Deklarované (statutární) jaderné státy

Za deklarované jaderné státy označujeme ty země, které podle článku IX smlouvy NPT (*Non-proliferation Treaty*) provedly výbuch JZ nebo jiného jaderného výbušného zařízení před 1. lednem 1967. Velikosti jejich arzenálů se podstatně liší, všechny však dle SIPRI v současné době rozmisťují či mají v úmyslu rozmístit nové systémy JZ.

USA – jako první vyvinuly JZ, jako první je také použily. Dodnes spolu s Ruskem hrají vůdčí roli v jaderném průmyslu a otázce odzbrojení; celkový počet jejich JZ SIPRI odhaduje na 9600.

Ruská federace – JZ vyvinula nedlouho po USA a v roce 1949 vyzkoušela svou první atomovou pumu. Tím také odstartovalo závody ve zbrojení probíhající s menší či větší intenzitou po celou dobu studené války. V současné době disponuje cca 12 000 jadernými hlavicemi.

Velká Británie – provedla zkoušky v roce 1952. Počet jejich JZ je odhadován na 225.

Francie – v roce 1960 uskutečnila první zkoušku JZ. Nynější počet jejich jaderných hlavic se odhaduje na 300.

---

¹⁰ TŮMA, Miroslav. *Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení*. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2009, s. 15

¹¹ SIPRI Yearbook 2010. Online text: www.sipri.org

Čínská lidová republika – jako poslední z deklarovaných jaderných zemí provedla své první testy v roce 1964 a dnes disponuje zhruba 240 JZ.

Prahové jaderné země (*threshold states*)

Za prahové či nestatutární jaderné státy označujeme ty země, které nejsou členy NPT, ale JZ vlastní.

Izrael – nikdy vlastnictví JZ oficiálně nepřiznal, zároveň se však ani nesnaží popírat mezinárodní reporty o svých jaderných arzenálech, které vyvinul v 50. letech. Podle ročenky SIPRI 2010 vlastní celkově 80 jaderných hlavic.¹²

Indie a Pákistán – Tyto dva státy dodnes nepodepsaly NPT, takže technicky neporušují svými jadernými programy mezinárodní právo. Arzenály vyvinuly a disponují jimi především k vzájemnému odstrašení. Rizika jaderného konfliktu spočívají v jejich dlouhodobé rivalitě a podrázenosti pákistánských konvenčních zbraní, situaci nepřispívá ani nestabilní situace v Islámábádu a přítomnost teroristů potenciálně usilujících o získání jaderných zbraní jak v Pákistánu, tak i sousedním Afghánistánu.

KLDR podle SIPRI pravděpodobně vyprodukovala dostatečné množství plutonia k výstavbě malého počtu JZ, otázkou zůstává, zda má nějaké v operačním stavu. Poslední zkoušku pravděpodobně provedla v květnu 2009.¹³

---

¹² EPHRON, Dan. *Why should Israel declare itself a nuclear power*. In Newsweek 20.10.2010. Online text: <http://www.newsweek.com/2010/10/20/why-israel-should-declare-itself-a-nuclear-power.html>

¹³ Sipri Yearbook 2010. Online text: www.sipri.org

1.3.2 Důležité smlouvy

Smlouva o nešíření jaderných zbraní (*Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons, NPT*)

NPT je jedinou multilaterální smlouvou, která obsahuje závazek deklarovaných jaderných zemí ve vztahu ke globálnímu jadernému odzbrojení. K jejímu podpisu došlo po dlouhých jednáních v roce 1968, po ratifikaci většiny zemí vstoupila 5. března 1970 v platnost. Dokument zavazuje jaderné státy nešířit JZ, nejaderné země neusilovat o jejich získání či vývoj, a zdůrazňuje nezadatelné právo každého státu na mírové využívání jaderné energie; současně umožňuje mezinárodní spolupráci v tomto směru. Smlouva tak celkově snižuje riziko, že dojde k získání JZ teroristy.

Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (*Comprehensive Test Ban Treaty, CTBT*)

Zkoušky JZ nejenže slouží ke zdokonalování posledních druhů JZ, ale jejich průběh také silně poškozuje životní prostředí. Úsilí o vznik smlouvy, která by tyto testy zcela zakazovala, se tak především na půdě OSN vedla dlouhou dobu a jednání byla velice komplikovaná. Na návrh Austrálie byla na VS OSN 10. září 1996 smlouva konečně schválena a jako první ji podepsal prezident USA Clinton. Dodnes však nevstoupila v platnost, protože stále nespĺňuje podmínku uvedenou v článku XIV – ratifikaci konkrétních 44 států. Mezi devíti zeměmi, které dosud CTBT neratifikovaly, jsou i Spojené státy a ČLR. Obě země nicméně dodržují moratorium na jaderné zkoušky.

Smlouva by přinesla technické i politické výhody – bylo by těžší vyvinout zmodernizované zbraně, největší výhodou by zřejmě byl fakt, že Indie a Pákistán by nemohly spustit jaderné testování a tedy rozšířit své arzenály o ničivější termonukleární zbraně.¹⁴

Smlouva o zákazu výroby štěpných materiálů pro vojenské účely (*Fissile Materials Cut-Off Treaty, FMCT*)

Tzv. štěpné materiály, především vysoce obohacený uran (*High Enrich Uranium, HEU*) a plutonium 239, jsou základním předpokladem k výrobě JZ. Bez přístupu k těmto materiálům vyrobenými státy nemohou jaderné teroristické skupiny vytvořit improvizované jaderné zařízení, z čehož vyplývá vysoká důležitost kontroly jejich výroby.

---

¹⁴ PERRY, William J.; SCOWCROFT, Brent. *U.S. Nuclear Weapons Policy : Task Force Report No. 62*. Council on Foreign Relations Press. New York 2009

Hlavním důvodem, proč FMCT nebyla dosud sjednána, je spor o její rozsah; zda-li se do ní mají zahrnout i materiály vyrobené před podpisem smlouvy, nebo až po něm.

Po dvanáctileté stagnaci bylo dosaženo určitého pokroku v roce 2009 na Odzbrojovací konferenci v Ženevě, kde 65 členských států souhlasilo s obnovením jednání, která však byla následně blokována Pákistánem.

Dalším problémem v tomto směru je skutečnost, že FMCT je aplikovatelná pouze na materiály sloužící k výrobě JZ, HEU se však využívá i v civilním sektoru. V roce 2004 Bushova administrativa obnovila programy ze 70. let na zastavení použití HEU v civilních reaktorech a umístila je pod záštitu programu *Global Threat Reduction Initiative* – konverze HEU reaktorů na reaktory s nízko obohaceným uranem (*Low Enrich Uranian, LEU*). Rusko však v civilním použití HEU pokračuje, stejně tak Kanada, Belgie, Nizozemí a JAR, a to za účelem výroby lékařských izotopů; přechod k LEU je technicky možný, ale finančně náročný.¹⁵

1.3.3 Bezjaderné zóny

Zóny bez JZ (*Nuclear Weapons Free Zones, NWFZs*) jsou ustavovány podle smlouvy NPT a mohou mít několik podob. Jedná se jednak o mezinárodní neobydlené prostory typu Antarktidy, kosmického prostoru, nebeských těles či mořského dna nespádající pod žádnou národní jurisdikci, a jednak o některé obydlené prostory jako Afrika, Latinská Amerika a Karibská oblast, Jihovýchodní a Střední Asie, jižní oblast Tichého oceánu či Mongolsko. Díky smlouvám o vytvoření NWFZs je zakázáno rozmístování cizích JZ na daných územích, zúčastněné státy též mohou získat bezpečnostní záruky jaderných zemí, čímž je sníženo riziko proliferace. V poslední době mezinárodní společenství usilují o vytvoření bezjaderné zóny zejména na Blízkém východě; avšak vzhledem k nestabilní situaci v oblasti se nepředpokládá, že by tato snaha byla v nejbližší době úspěšná.¹⁶

1.3.4 Mezinárodní agentura pro atomovou energii

Velice důležitým aktérem v rámci problematiky JZ je Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE), zřízená v roce 1957 OSN jako autonomní organizace. Jejím hlavním úkolem je monitorovat situaci v oblasti využívání jaderné energie, podávat o ní

---

¹⁵ PERRY, William J.; SCOWCROFT, Brent. *U.S. Nuclear Weapons Policy : Task Force Report No. 62*. Council on Foreign Relations Press. New York 2009

¹⁶ TŮMA, Miroslav. *Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení*. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2009, s. 66

zprávy a navrhnout řešení. Významně se podílela na mnoha mezinárodních neproliferačních a bezpečnostních opatřeních, důležitých smluv a dohod. Podle NPT má MAAE dohlížet na dodržování mezinárodních záruk ze strany smluvních států a pomáhat šířit informace o mírovém využití jaderné energie; v praxi je velmi často terčem kritiky za nedostatečnost svého zárukového systému.¹⁷

1.4 Raketové nosiče a protiraketová obrana

Aby mohlo dojít k použití ZHN, je třeba je odpovídajícím způsobem dopravit na cíl. Jedním z jejich nosičů jsou raketové nosiče – rakety či řízené střely. Zároveň se jedná o technologii *dual use*; která je kromě vojenské oblasti velice důležitá ve vesmírném výzkumu, meteorologii či navigaci. Proto zaujímá její otázka v problematice proliferace ZHN velice důležité místo.

K urychlenému vývoji raketových zbraní došlo zejména po 2. světové válce v SSSR a USA. V reakci na vypuštění sovětské řízené střely dalekého dosahu se Sputnikem 1 do vesmíru v roce 1957 začaly Spojené státy budovat svou protiraketovou obranu, SSSR je následoval. Její výstavba zároveň vyžadovala stále neustálou modernizaci stávajících raketových systémů, proto se na jednáních o snížení jaderných arzenálů mezi USA a SSSR hovořilo též i o vytvoření mantinelů obrany proti balistickým řízeným střelám. Výsledkem byla Smlouva o omezení systémů protiraketové obrany (*Treaty on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems, ABM*), podepsaná Nixonem a Brežněvem v roce 1972, limitující počty, vývoj a velikost komplexů protiraketových zbraní.

V 80. letech zahájil americký prezident Reagan program tzv. Strategické obranné iniciativy (*Strategic Defence Initiative, SDI*), jinak také nazývaný projekt „hvězdných válek“. Měla zahrnovat celý systém radarů, senzorů a obranných raket, které by ničily protivníkovy střely ve vesmíru. Program nedošel realizace, ovšem zejména v souvislosti s rostoucí hrozbou proliferace ZHN a terorismem po konci studené války se opět rozhořela diskuse o národní protiraketové obraně (*National Missile Defence, NMD*) a o nutnosti přehodnocení smlouvy ABM, podle některých relevantní pouze v době bipolárního světa. V roce 2002 Spojené státy od smlouvy ABM odstoupily za účelem vybudování národního protiraketového systému

---

¹⁷ *The Nuclear Non-Proliferation Regime. The importance of an integrated and multilateral approach.* No. 47. Advisory Council on International Affairs Netherlands 2006.

zaměřenému na KLDR a Írán, který by limity smlouvy překročil. Otázka tohoto systému se stala velice citlivým bodem ve vztahu USA s Ruskem, které ho vnímalo jako hrozbu pro vlastní bezpečnost zejména v souvislosti s plánovaným umístěním radaru v ČR a raket v Polsku. Situace v tomto ohledu se vylepšila po nástupu administrativy Baracka Obamy, kdy se začalo hovořit o možné společné obraně RF a USA.¹⁸

1.5 Mezinárodní kontrolní režimy a kontraproliferace

Vedle aktérů jako OSN, NATO, EU a USA existují ještě neformální uskupení, která též usilují o prevenci proliferace ZHN a též o zabránění nadměrnému hromadění zbraní konvenčních – mezinárodní kontrolní režimy (MKR). Jejich členy jsou především technicky vyspělé státy, které společně vytvoří přísný vývozní režim, určený hlavně pro kontrolu materiálů tzv. dvojího použití, tedy takových materiálů, které se dají využít jak v civilním, tak i vojenském sektoru.

Skupina jaderných dodavatelů (*Nuclear Suppliers Group, NSG*)

Uskupení tvoří 40 států, které usilují o prevenci proliferace JZ prostřednictvím přísných podmínek vývozu jaderných materiálů. Společně uplatňují různé zárukové procedury, zajištění fyzické ochrany na dané úrovni aj., dále užívají sjednocené seznamy kontrolovaných položek – jaderných materiálů a položek dvojího užití.

Zanggerův výbor (*Zangger Committee, ZC*)

Zanggerův výbor je jediným kontrolním režimem, jehož existence je celosvětově uznávána pro jeho právní základ ve smlouvě NPT. Podle článku III NPT ZC kontroluje, aby členské země nedávaly k dispozici materiály a zařízení dle *Seznamu vybraných položek* jakýmkoli nejaderným státům.

Australská skupina (*Australia Group, AG*)

Australská skupina vznikla v reakci na porušení Ženevského protokolu použitím chemických zbraní v íránsko-iráckém konfliktu v roce 1985. Režim stanovuje podmínky vývozních kontrol chemikálií, které by mohly být použity pro výrobu chemických zbraní.

---

¹⁸ COLLINA, Tom Z. *Missile Defense Cooperation: Seizing the Opportunity*. Volume 2, Issue 5, May 24, 2011. Online text: <http://www.armscontrol.org/issuebriefs/MissileDefenseCooperation>

V roce 1990 si AG do svého pole působnosti ještě přibrala i biologické zbraně a materiály potenciálně využitelné k jejich výrobě. Její činnost spočívá zejména ve výměně informací mezi členy.

Kontrolní režim raketových technologií (*Missile Technology Control Regime, MTCR*)

Bezprostředním důvodem vzniku MTCR v roce 1987 byla snaha kontrolovat i tehdejší sovětské rakety SCUD, které stály stranou existujících dohod a mohly nést JZ. Dnes režim zahrnuje soubor exportních opatření s cílem prevence proliferace raketové technologie a zařízení sloužících k výrobě řízených střel či bezpilotních prostředků, schopných nést ZHN.

Wassenaarské ujednání (*The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies, WA*)

V roce 1996 byl tento režim pro kontrolu vývozu konvenčních zbraní a zboží a technologií dvojího užití vytvořen s cílem podporovat transparentnost, výměnu informací a větší odpovědnost v této oblasti.

2. Evropská neproliferační politika

Téma společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie se mnohdy jeví problematicky zejména proto, že na rozdíl od homogenity celku Spojených států tvoří EU množství více či méně odlišných národů, jejichž představy o vnější politice se často podstatně rozcházejí. Nicméně myšlenka evropské integrace si klade za cíl právě takové rozpory překonávat za účelem vytvoření jednotného, silného společenství, které bude schopno vystupovat na mezinárodní scéně jakožto suverénní sebevědomý aktér, porovnatelný s velmocemi typu USA či Ruska, a efektivně prosazovat své hodnoty a zájmy. Zůstává jen otázkou, zda-li se tento cíl naplnil, naplňuje či má vůbec šanci se v budoucnu naplnit. Prozatím se snad dá konstatovat, že ač můžeme v procesu sjednocování Evropy, především co se v tomto ohledu její zahraniční politiky týče, sledovat pokroky, stále jsou tu ještě výrazné nedostatky znatelné především v době mezinárodních krizí, na kterých je třeba pracovat.

Ačkoli první institucionální rámec Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (SZBP) byl vytvořen již ve Smlouvě o Evropské unii z roku 1991, katalyzátorem vzniku a fungování reálné společné zahraniční a bezpečnostní politiky a především pak společné bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) se stala krize v Jugoslávii na konci 90. let. Do této doby existovala touha po větší autonomii pouze v rámci NATO, „*separable but not separate*“, ovšem při koordinaci aktivit NATO v době mezinárodní krize si Unie bolestně uvědomila svou závislost na amerických silách a proto vyvinula nové úsilí o větší autonomii, tentokrát ale pouze v rámci EU. V prosinci roku 1998 se v Potsdamu německá a francouzská vláda dohodly a následně deklarovaly odhodlání pokračovat v procesu definování SZBP a společné obranné politiky a nutnost vybavit EU vlastními vojenskými kapacitami. Později se konala schůzka francouzsko-britská v St. Malo, kde též došlo k podepsání deklarace, znovu potvrzující výše uvedené závazky, aby EU „mohla přijímat rozhodnutí a podniknout vojenské akce tam, kde není NATO jakožto celek zavázáno“.¹⁹ V souhrnu se jednalo o krizový management, nikoli společnou obranu, což tak mohly přijmout neutrální státy, a zároveň nešlo o duplikát NATO.

Na zasedání Evropské rady v roce 1999 byl vytyčen cíl - *Helsinki Headline Goal* – dosáhnout kapacity 60 000 vojáků s příslušným námořním a leteckým komponentem a týlovým zabezpečením, rozmístitelných v rozmezí 30-60 dnů a udržitelných po dobu min

---

¹⁹ WATANABE, Lisa. *Securing Europe. European Security in an American Epoch*. Palgrave Macmillian. New York 2010, str. 57

jednoho roku. Nejedná se ovšem o společnou armádu; tyto síly a prostředky poskytnou dobrovolně členské země.²⁰ V červnu roku 2001 došlo k přijetí Programu EU pro prevenci ozbrojených konfliktů, na jehož základě vznikly tři nové orgány EBOP; Politický a bezpečnostní výbor (*Political and Security Council, PSC*), Vojenský výbor EU (*EU Military Committee, EUMC*), jehož členy se stali ministři obrany, a jeho úkolem bylo zvládnání krizí a prevence konfliktů, a Vojenský štáb EU (*EU Military Staff, EUMS*).

Politikou non-proliferační se začíná Evropská unie v návaznosti na 11. září a iráckou válku v širším měřítku zabývat v roce 2003. Přijímá řadu preventivních opatření v oblasti veřejného zdravotnictví, civilní ochrany a výzkumu. Jejím cílem je stát se nezávislým a vlivným aktérem v této oblasti. V prosinci je schválena první evropská strategie proti šíření ZHN vyzdvihující princip multilateralismu a kooperace, v témž roce se Evropská unie ve formátu EU-3 (Německo, Francie a Velká Británie) stává klíčovým vyjednavatelem o iránském jaderném programu. Přesto se v Unii v této souvislosti objevují trhliny; zejména v rozdílných náhledech jaderných a nejaderných států na tuto problematiku. Velká Británie i Francie pokračují v modernizaci svých jaderných arzenálů, a ačkoli nedávno oznámily snížení počtu jaderných hlavic v operační pohotovosti, Německo tento přístup kritizuje.²¹ Neshody panují i v oblasti šíření materiálů s proliferační relevancí; Francie uskutečňuje jaderné dodávky na Střední Východ do států, se kterými má podepsané bilaterální smlouvy o spolupráci, což nejaderné evropské státy v čele s Německem spíše neschvalují. Tyto rozdílné zájmy a názory komplikují tvoření jednotné politiky nešíření Evropské unie.

EU se nicméně angažuje v otázce mezinárodních režimů pro kontrolu zbrojení a vývozu. Od přijetí Evropské bezpečnostní strategie v roce 2003 přijala EU mnoho společných akcí (*Joint Actions*) na podporu takovýchto organizací zabráňujících proliferaci jako CTBT Organisation, BWC či 1540 Committee; společné akce jsou koordinovány členskými státy za účelem dosažení cíle stanovených Radou. Finanční prostředky poskytuje Evropská unie na podporu MAAE, na boj s bioterorismem Světové zdravotnické organizaci a především pak na tzv. Globální partnerství zaměřené na demontáž a zabezpečení ZHN v Ruské federaci a dalších státech bývalého SSSR (program CTR).

---

²⁰ BALABÁN, Miloš; STEJSKAL, Libor a kol. *Kapitoly o bezpečnosti*. Karolinum, Praha 2010, s. 345

²¹ MEIER, Oliver. The EU's Nonproliferation Efforts: Limited Success.

http://www.armscontrol.org/act/2008_05/OliverFeature#21

2.1 Klíčové dokumenty

2.1.1 Evropská bezpečnostní strategie

Události 11. září 2001 a poté irácká krize z roku 2003 znamenaly zásadní zlom pro evropskou SZBP, kdy nabyla na důležitosti, především v otázce proliferace ZHN. Evropská unie pocítovala více než dříve naléhavou nutnost vytvoření nějaké obecné platformy, v jejímž rámci by mohla vystupovat na mezinárodním poli, a to zejména ve vztahu k USA. Tento úkol byl svěřen Vysokému představiteli pro zahraniční politiku (*Secretary-General of the Council of the European Union/High Representative CFSP, SG/HR*) Javierovi Solanovi, jenž vytvořil dokument s názvem *Bezpečnější Evropa v lepším světě (A Secure Europe in a Better World)*, která byla v rozšířenější verzi schválena v prosinci roku 2003 Evropskou radou jakožto první bezpečnostní strategie EU. Během tohoto roku byly též přijaty tři dokumenty EU týkající se problematiky nešíření ZHN; již v červnu schválené Základní principy strategie EU proti šíření ZHN, obsahující též Akční plán implementace základních principů strategie EU pro boj proti šíření ZHN, Evropská neproliferační politika ve vztahu k EU a třetím zemím a Strategie proti proliferaci ZHN. Současně byl jmenován Představitel pro non-proliferační ZHN, jehož úkolem bylo dohlížet na implementaci těchto dokumentů.²² Každý půl rok vydává Generální sekretariát Rady EU zprávu o uplatnění těchto dokumentů v praxi.

Základní principy obsahují klasická konstatování o nebezpečnosti proliferace ZHN, jejich možné zneužití teroristy. V rámci nutných opatření vyzdvihují multilaterální přístup a spolupráci především ve vztahu ke klíčovým hráčům USA a Rusku, rozšíření členů smlouvy NPT, posílení vývozních kontrol, podporu organizacím bojujícím proti proliferaci aj.

Akční plán hovoří jak o opatřeních vyžadující okamžité zavedení, tak i takových, k jejichž zavedení jsou třeba měsíce. Mezi okamžitá nutná opatření v rámci obecných opatření zmiňuje detailní plán diplomatických aktivit (zlepšení vnitřní komunikace, vytvoření společného plánu a programu ohledně klíčových otázek); zde je nutná shoda členských států, náklady budou omezené a opatření by se měla rozeběhnout okamžitě, a dále přijetí pevných závazků na podporu univerzality a posílení významu multilaterálních ujednání (jednoznačná akceptace non-proliferačních smluv a posunutí jejich politického významu na přední místo); toto opatření by mělo být životaschopné koncem roku 2003 na základě společného postoje nebo vyhlášení Rady, náklady nulové. Mělo by dojít k prodloužení doby programu odzbrojování a non-proliferační s RF (prodloužení trvání Společné akce, která vyprší koncem

---

²² ZÁVĚŠICKÝ, Jan. *Bezpečnostní (ne)stabilita*. Klub mladých Evropanů. Praha 2005, s.56

roku 2003 – běží od roku 1999), k tomuto opatření je nutná společná akce, náklady plán odhaduje na 7,5 milionu eur. V rámci nešíření JZ je nutná rychlá a úplná ratifikace Dodatkového protokolu MAAE jak členskými, tak i přistupujícími státy (splnění podmínek EU vůči MAAE, podmínka k nové regulativní normě Euroatomu); nutná je ratifikace všemi státy, nová forma Euroatomu a vyjasnění krytí dodatečných nákladů, samotné náklady by měly být ještě určeny, a dále zajištění dostatečného navýšení podpory MAAE pro implementaci bezpečnostních záruk - proces navyšování musí jít ruku v ruce s procesem verifikace a dalšími bezpečnostními zárukami. Za účelem zabránění proliferace CHZ plán stanoví podporu propagace inspekčních kontrol v rámci Konvence o chemických zbraních (státy by měly plně podporovat inspekce včetně inspekce na přání – *challenge inspections*), opatření by mělo vstoupit v platnost okamžitě prostřednictvím politické dohody mezi státy, z hlediska EU jsou náklady nulové, neboť jsou plně na bedrech členských států v rámci Konvence o chemických zbraních, či Organizace na zákaz chemických zbraní. V oblasti kontroly vývozu by se měla podle Akčního plánu Unie snažit stát se vedoucím aktérem na poli exportně kontrolních režimů, zvážit zapojení Komise do kontrolních režimů, zavést všestrannou doložku, posílit vzájemnou informovanost jednotlivých režimů, zejména co se týká citlivých materiálů nebo cílových zemí; tato opatření by měla začít fungovat na základě politické dohody členských států, náklady by měly být „omezené“.²³

V části o dlouhodobých opatřeních v horizontu měsíců plán doporučuje rozšíření neproliferační politiky do širšího rámce vnějších vztahů se třetími zeměmi, zvýšení financí věnovaných na redukci hrozeb ve finančním výhledu v roce a upření zvláštní pozornosti na non-proliferační ve Středomoří, přijetí legislativy na úrovni členských států postihující nezákonný export nebo prodej materiálů využitelných k výrobě ZHN, podporu silnější roli RB OSN při zacházení s hrozbami ZHN či vytvoření centra monitoringu nešíření a odzbrojení ZHN. V oblasti šíření JZ by měla EU zlepšit kontroly vysoce aktivních zdrojů radioaktivity a prosazovat politiku neexportování materiálů a vybavení jaderné povahy do zemí, které zatím neratifikovaly dodatečný protokol MAAE. Co se týká šíření ostatních typů ZHN, Unie by měla dále posilovat smlouvy BTWC a CWC, členské i nově přistupující země vylepšovat své národní legislativy o patologických mikroorganismech a toxinech, a v rámci bioprůmyslu komunikovat se Spojenými státy. Co se týká kontroly vývozu, žádoucí je její posílení

---

²³ *Action plan for the implementation of the basic principles for an EU strategy against proliferation of weapons of mass destruction.* Council of the European Union 2003. Online text:

<http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/hsp/documents/2003-0616%20Action%20plan.pdf>

prostřednictvím vytvoření systému snazší identifikace předmětů v kontrolním režimu, vylepšení komunikace mezi členskými zeměmi a vytvoření jednotné regulace materiálů dvojího užití. Konečně by EU měla zhodnotit stav kontrolních systémů jednotlivých zemí a těm s potřebou technické pomoci vytvořit podpurný program.²⁴

Strategie zdůrazňuje, že prioritní bezpečnostní hrozby (proliferace ZHN a mezinárodní terorismus) by měly být řešeny skrze „efektivní multilateralismus“. Což jinými slovy znamená podporu systému OSN, posilování součinnosti států EU a řešení kořenů příčin těchto hrozeb – chudoby a slabých vlád - prostřednictvím unijních nástrojů a regionálního dialogu. Tímto se podstatně liší od Národní bezpečnostní strategie USA - nadto ještě odkazem na civilní předcházení konfliktů.²⁵

Na základě výše popsaných dokumentů tedy lze shrnout, že Evropská unie disponuje institucionálními prostředky na uplatňování neproliferační politiky.

2.1.2 New lines for action by the European Union in combating the proliferation of weapons of mass destruction and their delivery systems

Tento dokument Rada přijala v roce 2008; nenahrazuje Strategii proti šíření ZHN, ale spíše se snaží o zlepšení koordinace mezi členskými státy. Podle ní má EU především zintenzivnit úsilí proti proliferaci a jejímu financování, udílet sankce za šíření, vypracovat opatření k zamezení přenosů znalostí a know-how, zvýšit povědomí v podnicích, vědecké a akademické obce či finančních institucí, pokračovat ve spolupráci s mezinárodními organizacemi a třetími zeměmi.²⁶

2.1.3 Lisabonská smlouva

Lisabonská smlouva vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Dává evropským státům právní subjektivitu za účelem umožnit EU vstupovat do mezinárodních organizací a podepisovat mezinárodní dohody, navíc zahrnuje sérii institucionálních a koncepčních inovací stejně jako inovací v rozhodování (*decision-making*), které jsou stvořeny k růstu koherence a

---

²⁴ Action plan for the implementation of the basic principles for an EU strategy against proliferation of weapons of mass destruction. Council of the European Union 2003. Online text:

<http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/hsp/documents/2003-0616%20Action%20plan.pdf>

²⁵ MAWDSLEY, Jocelyn; QUILLE, Gerrard. *The EU Security Strategy: A new framework for ESDP and equipping the EU Rapid Reaction Force*. ISIS Report December 2003. Online text: http://www.isis-europe.org/pdf/reports_4.pdf

²⁶ *The fight against the proliferation of WMD*; European Union External Action. Online text: <http://www.consilium.europa.eu/showpage.aspx?id=1125&lang=en>

schopností EU jakožto sekuritního aktéra. Označení se v tomto dokumentu mění na EBOP (*Common Security and Defence Policy*). Co se týká institucionálních změn, vznikají dva nové posty – Prezident Evropské rady (*President of the European Council*), jež má reprezentovat EU v záležitostech SZBP, a Vysoký zmocněnec pro zahraniční vztahy a bezpečnostní politiku (*High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*, HG), jehož úkolem je zajištění efektivní koordinace evropských institucí za účelem více koherentní evropské vnější politiky. Na jeho podporu smlouvou zároveň vzniká European External Action Service, zajišťující podporu HG a sestavený z diplomatů členských států, sekretariátu Rady a Komise.

Koncepční změny přináší Lisabonská smlouva ve vytvoření nové užší spolupráce (*Enhanced Cooperation*), která povoluje s jednomyslným souhlasem Rady nejméně devíti státům prohloubit jejich spolupráci v oblasti vojenského krizového managementu. Dále stanovuje tzv. permanentní spolupráci (*Permanent Structured Cooperation*), která na rozdíl od užší nevyžaduje minimální počet států k přijetí.

Společná obranná doložka zavazuje všechny státy poskytnout pomoc všemi dostupnými prostředky v případě, kdy se jiný stát stane obětí vojenské agrese. Podmínka solidarity představuje další právní mechanismus asistence mezi státy v případě, že se jeden z nich stane obětí teroristického útoku, přírodní katastrofy nebo katastrofy způsobené člověkem. V takovém případě na žádost postiženého státu EU mobilizuje všechny své prostředky a dispozice k pomoci, což také může zahrnovat armádní zdroje.

Co se týká úkolů EBOP, k tradičnímu spektru humanitárních a záchranných, mírotrvorných a rekonstrukčních smlouva přidává společné odzbrojovací operace, asistenční pomoc stejně jako přispívání k boji proti terorismu dle své Bezpečnostní strategie.²⁷

Beze změny definuje smlouva úlohu NATO. Aliance zůstává základem společné obrany a forem pro její provádění.²⁸

---

²⁷ *From ESDP to CSDP: the Lisbon Treaty and the Security and Defence Policy of the European Union*. CSDP Newsletter August 2010. Online text: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/csdp_newsletter10.pdf

²⁸ BALABÁN, Miloš; STEJSKAL, Libor a kol. *Kapitoly o bezpečnosti*. Karolinum, Praha 2010, s.232

2.2 Evropská neproliferační politika vůči Íránu (případová studie)

Írán představuje v současnosti největší problém. Latentní schopnosti k vývoji jaderných zbraní získává pod maskou mírového programu obohacování uranu a dodnes se přes úsilí Evropské unie, USA i MAAE nepodařilo v tomto směru dosáhnout žádného významnějšího úspěchu. Hlavním důvodem snahy o získání ZHN Íránu je pravděpodobně touha stát se hlavní regionální mocností na Blízkém východě a tím získat též mezinárodní prestiž.²⁹

Po ukončení studené války hrála otázka ZHN ve vztahu EU k Íránu spíše vedlejší roli, na tomto poli se výrazně angažovaly Spojené státy. Její chvíle nastala, když v srpnu roku 2002 zjistila MAAE přítomnost dvou neohlášených zařízení na obohacování uranu ve městech Arak a Natanz v Íránu. V únoru o rok později iránské experty oznámili, že celý cyklus jejich jaderné výroby má vycházet z domácích zdrojů, včetně jaderného paliva, přičemž při zvládnutí takového procesu je potom snadné přejít k výrobě JZ.³⁰ Zástupci EU vyzvali Írán k větší transparentnosti a neprodlenému přistoupení k Dodatkovému protokolu NPT; po jednáních Írán přislíbil, že přestane s produkcí obohaceného uranu a Dodatkový protokol podepíše, což se také stalo v prosinci 2003.

Díky neochotě USA jednat s iránskou vládou zahájila jednání tzv. Trojka (EU-3), tedy skupina tří evropských států – Velká Británie, Francie a Německo, vyjednávání o jeho jaderném programu. Jak podotýká ve své analýze Tocha³¹, toto jednání znamenalo pro Evropskou unii možnost stát se významnějším aktérem v oblasti neproliferace v roli vyjednavče, když to Spojené státy odmítly. Jednalo se tak o první test evropské jednoty po irácké krizi a první test evropské Strategie proti proliferaci ZHN.

Skupina EU-3 začala jednat sama, teprve později, po podepsání Dodatkového protokolu Íránem, se k ní přidal i Javier Solana. Formou jejího vyjednávání se stala tzv. nátlaková diplomacie (*coercive diplomacy*), spočívající ve stanovení jasných požadavků, pozitivních stimulů a limitu pro splnění.³² 14. listopadu 2004 podepisuje Írán a EU-3 s podporou Solany tzv. Pařížskou dohodu, zavazující Írán k plné spolupráci s MAAE,

---

²⁹ FITZPATRICK, Mark. *Assessing Iran's Nuclear Programme*, Survival, vol. 48, č. 3, 2006. Online text: <http://www.iiss.org/about-us/staffexpertise/list-experts-by-name/mark-fitzpatrick/recent-articles/assessing-irans-nuclear-programme/>

³⁰ ZÁVĚŠICKÝ, Jan. *Bezpečnostní (ne)stabilita*. Klub mladých Evropanů. Praha 2005, s.43

³¹ TOCHA, Monika. *The EU and Iran's Nuclear Programme: Testing the Limits of Coercive Diplomacy*. EU Diplomacy Papers 1/2009. Online text: <http://www.coleurope.eu/template.asp?pagename=EUDP>

³² tamtéž, str. 4

přerušeni veškerých aktivit souvisejících s obohacováním uranu. EU-3 zároveň ve smlouvě uznává, že jde o dobrovolný nástroj na vytváření důvěry, nikoli závazek.

Pro Evropskou unii znamenala tato dohoda vítězství její diplomacie a tzv. soft power. V dubnu roku 2005 však Írán oznamuje, že obnoví přípravu konverze uranu v Isfahánu. EU reaguje vyhrůžkou přerušení jednání o připravované Dohodě o obchodu a spolupráci, avšak po nástupu prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda nastupuje tvrdá linie ohánějící se nezczitelností práva na zvládnutí všech etap jaderného palivového cyklu.³³ V srpnu Írán vypověděl své závazky z Pařížské smlouvy a EU tak přejala názor prosazovaný USA, že je třeba záležitost předat RB OSN a požadovat uvalení sankcí.

Tocha nabízí vysvětlení selhání diplomacie. Za prvé, evropské požadavky skrze smlouvu NPT nebral Írán a jiní členové mezinárodního společenství jako legitimní, ale jako nespravedlivé a nadměrné. A za druhé, bylo vysoce nepravděpodobné, že strategie hrozeb spojených s pozitivními stimuly by byla slibnou cestou k odrazení Íránu od provozu dalšího palivového cyklu, neboť šlo o dva psychologické faktory - íránské národní zájmy a otázky prestiže – které tímto podle Toche nemohly být nijak ovlivněny.³⁴

---

³³ CRAIL, Petr. *History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue*. Online text: http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals

³⁴ TOCHA, Monika. *The EU and Iran's Nuclear Programme: Testing the Limits of Coercive Diplomacy*. EU Diplomacy Papers 1/2009. Online text: <http://www.coleurope.eu/template.asp?pagename=EUDP>, s. 4

3. Neproliferační politika USA

Přestože mnozí tvrdí, že se doba americké hegemonie po přelomu století ve světě nachýlila, faktem zůstává, že Spojené státy se svým hospodářstvím, zdaleka největšími výdaji na obranu, vědeckým a technologickým potenciálem a rozvinutými lidskými zdroji, jsou stále supervelmocí. Z toho pak plyne skutečnost, že americká zahraniční politika má na všechny aktéry mezinárodních vztahů nesporně obrovský vliv, a je tak bedlivě sledována a analyzována.

Po skončení studené války se Spojené státy zbavily tisíců jaderných zbraní, ačkoli nebyla zveřejněna přesná čísla, neoficiální zdroje hovoří o 5 až 6 tisících jaderných hlavic. Smlouvou SORT se zavázaly snížit rozmístěné rakety na 1700 až 2200 hlavic do roku 2012 a ačkoli již této hodnoty pravděpodobně dosáhly, disponují ještě velkým množstvím hlavic v rezervách.

Nesporně primárním cílem amerických jaderných zbraní je odstrašení; USA mohou jejich použitím hrozit za případný útok, případně za napadení svých spojenců dle bezpečnostních záruk. Americké jaderné zbraně jsou tak součástí multilaterální obrany zahrnující diplomacii, ekonomickou podporu a konvenční zbraně sloužící k ochraně spojenců – pokud by tomu tak nebylo, mohli by se tyto spojenci v budoucnu rozhodnout vyvinout vlastní arzenály, což není v americkém národním zájmu, neboť čím více států jaderné zbraně vlastní, tím větší je riziko jejich proliferace.

Na základě rozhovorů s politiky spojenců USA byly vypracovány analýzy, jak vidí američtí spojenci jejich jadernou politiku. Vyšlo z nich, že panuje přesvědčení, že Spojené státy v kontextu vlastního odzbrojení nerespektují NPT, na druhou stranu vnímají závazek USA bránit spojence i pod hrozbou jaderného útoku jako důležitou součást své bezpečnosti. Vývoj nových typů zbraní však důrazně odmítají.³⁵

Jedním z důvodů k vlastnictví jaderných zbraní je pro mnohé státy kompenzace vlastní slabosti. Toto pro Spojené státy neplatí, avšak pokud by jaderným arzenálem na rozdíl od

---

³⁵ PERRY, William J.; SCOWCROFT, Brent. *U.S. Nuclear Weapons Policy : Task Force Report No. 62*. Council on Foreign Relations Press. New York 2009

potenciálních protivníků nedisponovaly, neměly by tu samou převahu sil a tudíž roli světového hegemona.³⁶

Pro teroristy je velmi obtížné dát dohromady materiál k výrobě jaderných zbraní; Spojené státy investovaly miliony dolarů do zařízení určených k detekci jaderných a radiačních materiálů, též se intenzivně pracuje na zlepšování schopnosti určit zemi původu zbraní. V tomto směru však nejsou jednotlivé země příliš ochotné ke sdílení dat v obavě před případným odvetným útokem. Programy na ochranu jaderných materiálů (*NNSA's nuclear nonproliferation programs*) usilují především o odstranění štěpných materiálů z různých států, zlepšování bezpečnostní ochrany v jaderných zařízeních, konvertování HEU reaktorů na LEU. V posledních letech tyto programy odstranily celkově 2, 852 kg HEU a plutonia a ukončily či konvertovaly 72 výzkumných reaktorů, zabezpečily více než 10 tun HEU a tři tuny plutonia v Kazachstánu v listopadu roku 2010 a dokončily modernizaci 73 sítí jaderných hlavic a 34 sítí jaderných materiálů v Rusku a zemích bývalého SSSR.³⁷

Existuje mnoho bezpečnostních opatření na ochranu jaderného materiálu, některé však Spojené státy s ostatními zeměmi z důvodu vysokého utajení sdílet nemohou. Podle autorů reportu *Task Force* je však důležité, aby státy o těchto bezpečnostních praktikách diskutovali a navzájem se poučovali o možných pochybeních. Jako příklad uvádějí incident z roku 2007, kdy 6 amerických jaderných řízených střel bylo letecky přepraveno skrze USA bez autorizace, kdy následné šetření a vážnost, s jakou se problém bral, mohlo posloužit jako dobrý příklad pro ostatní země, jak se s takovými záležitostmi vypořádat.³⁸

Ačkoli teroristické útoky z 11. září 2001 neznamenal samy o sobě změnu mezinárodního bezpečnostního systému, nýbrž spíše podtrhly a zviditelnily transformaci světové politiky probíhající již celou dekádu, představovaly v bezpečnostní politice USA obrovský zlom - stala se v rámci zahraniční politiky nejdůležitější součástí.³⁹

---

³⁶ PERRY, William J.; SCOWCROFT, Brent. *U.S. Nuclear Weapons Policy : Task Force Report No. 62*. Council on Foreign Relations Press. New York 2009

³⁷ GOLAN-VILELLA, Rob. *Don't skip on fading to prevent nuclear terrorism*. Vol. 2, Issue 3. 2/2011. Online text: <http://www.armscontrol.org/issuebriefs/PreventNuclearTerrorism>

³⁸ PERRY, William J.; SCOWCROFT, Brent. *U.S. Nuclear Weapons Policy : Task Force Report No. 62*. Council on Foreign Relations Press. New York 2009

³⁹ PŘIKRYL, Pavel; *Americká bezpečnostní strategie pro 21. století: Brusel na konci světa?*. Mezinárodní politika 3/2006

3.1 Klíčové dokumenty

3.1.1 Národní bezpečnostní strategie 2002

Bezesporu nejdůležitějším dokumentem bezpečnostní politiky USA v éře po 11. září se stala Národní bezpečnostní strategie z roku 2002 (NBS)⁴⁰, jejíž základní principy vyjádřil prezident Bush již 22. ledna ve Zprávě o stavu Unie. Jako tři hlavní priority zde byly označeny obrana před globálním terorismem, zachování míru podporou dobrých vztahů mezi mocnostmi a šíření prosperity, demokracie a svobody. Na rozdíl od předchozích NBS je psána dramatickým tónem, používá termíny jako osa zla (*axis of evil*) či termín vzniklý za éry Clintona darebácké státy (*rogue states*), s akční strukturou a alarmujícím úvodem, a představuje zásadní změnu amerického strategického myšlení. Spojené státy se v budoucnu mají mnohem méně ohlížet na své spojence a v určitých případech jednat unilaterálně. Obecně strategie klade velký důraz na použití vojenských prostředků – na budování protiraketové obrany a nutnost modernizace ozbrojených sil. Ustupuje od politiky zadržování a odstrašování, a jasně říká, že USA musí identifikovat a zničit teroristickou hrozbu dříve, než se dostane k hranicím Spojených států – „*We cannot let our enemies strike first*“⁴¹, čímž poprvé připouští možnost použití vojenské síly ve formě tzv. preemptivních útoků (*preemptive strikes*).

Preemptivní válka či úder se zaměřuje na akci předcházející bezprostředně hrozícímu útoku ze strany protivníka, je tedy založena na existenci protivníkových rozvinutých schopností a na faktoru jasného a bezprostředního ohrožení. Naopak preventivní válka vychází z logiky zahájení konfliktu, který by s největší pravděpodobností nastal v budoucnu, za stávajících výhodných podmínek. Není tedy opřena o stávající, ale pouze rozvíjející se či potenciální schopnosti.⁴² V NBS se tyto dva pojmy slučují pod termínem preempce či preemptivní akce, která je zdůvodněna nepoužitelností strategie odstrašení v případě nestátních aktérů, kteří již nepovažují použití ZHN za krajní možnost, ale alternativu, dále reálností a naléhavostí současných hrozeb a nedozírností potenciálních škod, které by tyto hrozby mohly způsobit. Jak podotýká ve své analýze Khol, toto označení stírá hranici pravidel upravující použití síly v mezinárodním právu, mate veřejnou debatu, komplikuje sblížování

---

⁴⁰ NBS je programovým politickým dokumentem, který každá vládní administrativa předkládá Kongresu

⁴¹ Národní bezpečnostní strategie USA 2002. Online text: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_sep2002.pdf, str.5

⁴² KHOL, Radek, et al. *Nová Národní bezpečnostní strategie USA. Závěrečný výstup.* : Nová Národní bezpečnostní strategie USA. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2003.

bezpečnostních strategií USA a jejich spojenců a nutí protivníky vycházet z mylných předpokladů a může být tak kontraproduktivní.

3.1.2 Strategie boje proti ZHN 2002

Spolu s NBS byla také přijata Strategie boje proti ZHN (*US Strategy Combat to WMD*), poprvé ve formě prezidentské strategie. V pojmech kontraproliferace (*counter-proliferation*), non-proliferace (*nonproliferation*) a zvládání následků (*consequence management*) skloubila politiku prevence, odstrašení a obrany. Z toho také vyplynuly tři hlavní nutné aktivity - rozvoj nových vojenských a civilních schopností k poražení nepřítel vyzbrojeného ZHN, posilování smluv o nešíření ZHN a režimu kontroly zbrojení a příprava k maximálnímu možnému omezení případných katastrofických následků úspěšného použití ZHN proti USA nebo jejich spojencům.

Druhý cíl Strategie, non-proliferace, tedy posilování mezinárodních úmluv o redukci ZHN, je často kritizovaným bodem reálné Bushovy politiky, která naopak na rozdíl od Clintona hodnotu těchto smluv snižovala. CTBT americký Kongres dosud neratifikoval, přitom je pro proces non-proliferace klíčovou.

V rámci kontraproliferace, na kterou se Bushova administrativa reálně soustředila především, Strategie doporučuje celou škálu aktivit k odstrašení či obraně proti protivníkovi vlastníci ZHN. Důležité je uchování vlastních jaderných arzenálů, což zdůrazňuje též v roce 2002 vydané *Nuclear Posture Review*, které zároveň prosazuje tzv. Novou triádu, zahrnující jaderné a konvenční úderné ofenzivní systémy, aktivní a pasivní obranné systémy a revitalizovanou obrannou infrastrukturu.⁴³ Zmiňuje šest stávajících jaderných států jakožto hrozeb; Čínu, Libyi, Írán, Irák, Sýrii a KLDK.⁴⁴ Dále doporučuje snížení počtu operačně rozmístěných jaderných hlavic na úroveň 1700-2200 do roku 2012, ovšem při zachování jaderného materiálu z deaktivovaných jaderných hlavic, urychlení vývoje a rozmístění všech prostředků, které by mohly odvrátit ZHN směřující proti americkým cílům (*National Missile Defence*), doporučení vývoje zbraní, včetně jaderných, které by mohly zničit hluboko ukryté zesílené cíle (*hardened and deeply-buried targets – HDBTs*), kde mohou být ZHN potenciálně přechovávány.

---

⁴³ KHOL, Radek, et al. *Nová Národní bezpečnostní strategie USA. Závěrečný výstup. : Nová Národní beGrantový projekt MZV RB 15/12/03. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2003.*

⁴⁴ National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction 2002. Online text: <http://www.fas.org/irp/offdocs/nspd/nspd-wmd.pdf>

Je také třeba zmínit dodnes používanou strategii dvojznačnosti, co se týká chemických a biologických zbraní. Ve Strategii není explicitně vyjádřeno, jak by Spojené státy na útok těmito zbraněmi reagovaly – zda by použily jaderné zbraně, čímž nechávají tuto hrozbu za účelem odstrašení v platnosti.

3.1.3 Národní obranná strategie 2005

Dalším důležitým dokumentem je Národní bezpečnostní strategie z března roku 2005. Navazuje na NBS 2002, zdůrazňuje odhodlání nadále pokračovat ve snaze transformace nedemokratického světa. Mírně se odklání od neokonzervativní linie vnímáním principu suverenity; ačkoli mají státy právo na vlastní suverenitu, neznamená to, že se jí mohou zaštiťovat při vykonávání aktivit neslučujících se s mezinárodním právem. Na základě analýzy soudobého postavení USA stanovuje tato strategie čtyři cíle, které se vyznačují vysokou mírou stability; ochrana Spojených států před primárním útokem, zabezpečení strategických přístupů a zachování schopnosti nezávislého konání na globální úrovni, posilování spojeneckých svazků a podpora vzniku příznivých bezpečnostních podmínek prostřednictvím spolupráce s partnery.⁴⁵

3.1.4 Národní bezpečnostní strategie 2006

O rok později vychází bezpečnostní strategie druhého volebního období prezidenta Bushe. Příliš se neliší od předchozí, avšak obsahuje některé nové prvky a přizpůsobuje doporučení nové mezinárodní situaci. Klade větší důraz na globální transformaci a šíření demokracie, především pak na budování demokracií (*nationbuilding*), kdy nestačí pouze zorganizovat svobodné volby, ale nadále podporovat instituce, práva a hodnoty. Multilateralismus zde má nesporně větší váhu než v NBS 2002.⁴⁶

Co se týká ZHN, je zde Strategie stejně jako její předchůdkyně nejtvrďší. „*the United States will, if necessary, act preemptively in exercising our inherent right of self-defense*“.⁴⁷ Podle Strategie má být nejefektivnějším způsobem, jak zabránit teroristům v získání nukleárního materiálu, snaha znemožnit „darebáckým“ státům získat způsobilost na výrobu kritických materiálů na výrobu nukleárních zbraní a dále znemožnit potenciální transfer těchto materiálů ze států, které jimi již disponují. Princip preempce je zde potvrzen.

---

⁴⁵ Národní obranná strategie USA 2005. Online text: <http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050318nds1.pdf>

⁴⁶ ODNREJCSÁK, Róbert. *Zahraničná a bezpečnostná politika Spojených štátov*. Centrum pro európské a severoatlantické vztahy (CENAA). Bratislava 2009, s. 62

⁴⁷ Národní bezpečnostní strategie USA 2006. Online text: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>, s.18

Za druhého volebního období Bushe mladšího tak došlo k posunu od striktních nekonzervativních nebo realistických koncepcí směrem ke kombinaci různých přístupů včetně wilsonovských myšlenek. Co naopak zůstalo v platnosti, byl koncept unilateralismu, důraz na kooperaci mezi mocnostmi, transformace kritických režimů, primát bezpečnostní politiky a ochota k preempci.

3.1.5 Národní bezpečnostní strategie 2010

Ač se jedná o produkt nové prezidentské éry Baracka Obamy a na první pohled vypadají formy dosahování daných cílů odlišně od unilateralismu a principu preempce zakotvených v NBS 2002 a 2006, při bližším zkoumání lze odhalit mnohé společné rysy.⁴⁸ Jako primární hrozbu NBS 2010 jasně uvádí jaderné zbraně v rukou teroristických sítí a nestátních aktérů. Nebezpečí vidí též v nepřátelských státech (*hostile states*), které usilují o získání ZHN pro své vlastní účely, případně podporují teroristy. Jakožto důležitý úkol za účelem zajištění maximální bezpečnosti uvádí posilování domácí ekonomiky, redukci deficitu, reformu zadávání armádních zakázek a též zvýšení transparentnosti využívání finančních prostředků. Co se týče nástrojů dosahování dané politiky, zdůrazňuje Strategie nevojenské aspekty americké moci; diplomacii, hospodářskou pomoc a pomoc rozvojovým zemím. Velký důraz je kladen na mezinárodní instituce a mezinárodní spolupráci, jmenovitě zejména s Čínou, Indií a Ruskem, a posilování existujících spojeneckých vztahů především v rámci NATO a s jihovýchodní Asií.⁴⁹

Dokument zachovává právo USA jednat unilaterálně za účelem ochrany vlastní bezpečnosti a svých zájmů. Navíc implicitně nevylučuje myšlenku preempce, namísto toho slibuje vyčerpání všech možností předtím, než bude brána do úvahy možnost vojenského úderu. Odmítá však pojem „války proti teroru“, namísto toho uvádí, že Spojené státy jsou ve válce s určitou teroristickou sítí – Al-Kajdou.⁵⁰

---

⁴⁸ SCHAFFER, Douglas J. *The (New?) National Security Strategy*. 20.7.2010 National Security Watch. Online text: <http://www.ausa.org/publications/ilw/Documents/NSW%2010-1.pdf>

⁴⁹ DE YOUNG, Karen. *Obama redefines national security strategy, looks blond military might*. 27.5.2010. The Washington Post. Online text: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/27/AR2010052701044.html>

⁵⁰ BERGER, Samuel R. *Obama's national security strategy: A little George Bush, lots of Bill Clinton*. The Washington Post. Online text: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/28/AR2010052804466.html>

Prezident Obama definuje kontraproliferaci jako hlavní cíl národní bezpečnosti. Quadrennial Defense Review z roku 2010 zdůraznilo nutnost vytvoření tzv. *WMD response forces*, schopných rychlé odpovědi na útok zahrnující chemické, biologické, radiologické či nukleární zařízení.

3.2 Neproliferační politika ve vztahu k Íránu (případová studie)

Od 90. let se americká vláda pokoušela odradit Írán od pokusů získat ZHN tzv. politikou dvojího zadržování (*dual track*); tedy přerušení vzájemných obchodních vztahů a postupným zpřísnování sankcí. Íránský program související se ZHN neukončily, avšak dokázaly donutit země jako Německo nebo Francii k tomu, aby přerušily dodávky jaderných materiálů do Íránu, a též sankcionovaly země, které tak nadále činily (Čína, Rusko). Ekonomické sankce USA vůči Íránu měly podobu zákazu vývozu zbraní do Islámské republiky, přerušení finanční pomoci, zákazu importu íránských produktů do USA za Reaganovy administrativy, či zákazu investic do íránského energetického sektoru za Clintonovy administrativy. Přesto však Ruská federace i nadále spolupracovala s Íránem na výstavbě jaderného reaktoru v Búšehru a Írán získával balistické střely od ČLR, KLR i Ruska.⁵¹

V roce 2002, kdy vyšly najevo existence jaderných zařízení v Netanzu a Araku, vyjádřily Spojené státy ostře odmítavé stanovisko. Dle Kempa by Írán jakožto jaderná země vyvolal úsilí ostatních zemí v regionu o získání JZ, ohrožoval by bezpečnost Evropy i USA a v neposlední řadě by mohl umožnit získání JZ teroristům.⁵² Přes nátlak některých amerických politických kruhů na použití politiky síly, stejně jako v případě Iráku, se americká administrativa prezidenta Bushe rozhodla pro multilaterální spolupráci s MAAE a EU v této záležitosti, hlavní úlohu vyjednávače převzala tzv. EU-3. Tato skupina na rozdíl od Spojených států dala přednost postupnému vyjednávání před předáním případu Radě bezpečnosti OSN, pro neúspěch se však nakonec k americkým návrhům přiklonila. Dle tajemníka ministra zahraničí Boltona bylo přitom působivé, že největší nátlak na Írán nevyvolala hrozba použití

---

⁵¹ ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr. *Proliferace jaderných zbraní: problémoví aktéři*. Mezinárodní politologický ústav. Brno 2006, s. 98

⁵² KEMP, Geoffrey. *Iran's Bomb. American and Iranian Perspectives*. The Nixon Papers 2004. Online text: <http://www.cftni.org/publications/monographs/IransBomb.pdf>

vojenské síly ze strany USA, ale předání případu RB OSN.⁵³ Záležitost ohledně jaderného programu Íránu byla formálně předána RB OSN Radou guvernérů MAAE v roce 2006 po sérii neúspěšných diplomatických jednání, což vedlo k prudkému zhoršení vztahů jak mezi USA a Teheránem, tak i Teheránem a EU. Přesto se i nadále USA pokoušely o multilaterální spolupráci; nabízejí vyjednávání po boku EU, ovšem pouze za podmínky, že Írán zastaví své jaderné aktivity a podrobí se mezinárodním inspekcím, což Írán odmítl. Po dalším neúspěchu pokusu o vyjednávání RB OSN se USA uchýlily k uvalení dalších ekonomických sankcí; též v prosinci roku 2006 přijala RB OSN rezoluci uvalující sankce na obchod s citlivými materiály s Íránem. I když Írán označil všechny tyto snahy za nelegitimní, Spojeným státům se podařilo vystupňovat tlak. Jednaly tak v souladu s NBS z roku 2006, kde je Írán jmenovitě uváděn jako hlavní hrozba světové bezpečnosti. Administrativa odsuzuje snahu Íránu získat jaderné zbraně, jeho neochotu k poctivému jednání, zamezování plnému přístupu inspektorů MAAE, agresivní proti-izraelskou rétoriku íránských představitelů, sponzorování terorismu, maření snah o dosažení míru na Blízkém východě, narušování demokratického procesu v Iráku a omezování svobod vlastních občanů. USA budou usilovat o změnu politiky íránského režimu, o ukončení jeho nelegálních aktivit v jaderné oblasti a o pomoc utlačovaným íránským lidem. Hlavní problém spočívá v povaze íránského režimu, který musí být změněn. I když je tato rétorika podobná situaci předcházející svržení režimu Saddáma Husajna v Iráku, není v bezpečnostní strategii explicitně zmíněna možnost íránský režim svrhnout vnějším unilaterálním zásahem. Naopak je kladen důraz na mezinárodní kooperaci při diplomatickém řešení íránské krize.⁵⁴

---

⁵³BOLTON, John. *Preventing Iran from Acquiring Nuclear Weapons*, Remarks to the Hudson Institute, 17 August 2004. On-line text: <http://www.hudson.org/files/publications/Bolton%20Speech.pdf>

⁵⁴Národní bezpečnostní strategie USA 2006. Online text: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>

4 Analýza – srovnání dokumentů

Jak lze odvodit z předchozích kapitol práce, komparace bezpečnostních strategií EU a USA sebou přináší mnoho komplikací. Jednak pochopitelně proto, že Evropská unie je společenství států s odlišnými národními zájmy a stále především ekonomická organizace. Dále je ve vojenské rovině podstatně slabší než USA, a proto si nemůže klást srovnatelné cíle, její bezpečnostně-politické ambice jsou tak mnohem skromnější. Priority obou bezpečnostních konceptů, zejména co se týká neproliferační politiky, jsou však ve své podstatě totožné; níže se v omezené míře pokusíme reflektovat odlišné prostředky snahy o jejich dosažení; multilateralismus versus unilateralismus, válka proti teroru versus boj proti teroru, preempce versus prevence, kontraproliferační versus kooperace. Protože budu vycházet především z důležitých dokumentů ohledně bezpečnosti EU a USA vzniklých v období po 11. září, nejprve se pokusím stručně vysvětlit rozdíly ve třech Národních bezpečnostních strategiích USA (2002, 2006 a 2010). Na druhé straně, v EU dosud platí strategie z roku 2003.

4.1 NBS 2002 a 2006 versus NBS 2010

Všechny tři strategie sdílí zaměření na mezinárodní organizace, aliance a institucionální rámce. NBS 2002 a 2006 zdůrazňují spolupráci s organizacemi jako OSN, Africká unie či G-8 a požadují jejich větší zapojení při řešení regionálních i globálních problémů ve spolupráci s USA. Stejně tak NBS 2010 vyzdvihuje americkou podporu OSN a investici do regionálních organizací jakožto důležité pro posilování globální bezpečnosti. Dalším společným rysem je cíl globálního ekonomického růstu a spolupráce. Naopak klíčovým rozdílem mezi NBS 2010 a dvěma předchozími je tón zprávy. NBS 2002 je psána dramatickým stylem, vycházejícím z předchozích událostí roku 2001 a explicitního mandátu k použití vojenské síly. Úryvek z preambule zní: „*The great struggles of the twentieth century between liberty and totalitarianism ended with a decisive victory for the forces of freedom – and a single sustainable model for national success: freedom, democracy, and free enterprise.*”⁵⁵

NBS 2006 naopak klade na použití síly obecně mnohem menší důraz, spoléhá spíše na vytváření široké podpory pro mezinárodní izolaci problematických států. „*My fellow*

---

⁵⁵ Národní bezpečnostní strategie USA 2002. Online text: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_sep2002.pdf, s. 5

Americans, America is at war. This is a wartime national security strategy required by the grave challenge we face – the rise of terrorism fueled by an aggressive ideology of hate and murder, fully revealed to the American people on September 11, 2001".⁵⁶ NBS 2006 je v tomto směru umírněnější, avšak uvádí o nic méně radikálnější cíl „ukončení tyranie“.⁵⁷ NBS 2010 naopak klade na použití síly obecně mnohem menší důraz, spoléhá spíše na vytváření široké podpory pro mezinárodní izolaci problematických států. „*While the use of force is sometimes necessary, we will exhaust other options before war whenever we can, and carefully weigh the costs and risks of action against the costs and risks of inaction. When force is necessary, we will continue to do so in a way that reflects our values and strengthens our legitimacy, and we will seek broad international support, working with such institutions as NATO and the U.N. Security Council*“.⁵⁸ Též zcela vynechává pojmy jako *regime change* či *ending tyranny*.

4.2 NBS 2002, 2006 a 2010 versus EBS 2003

Strategické kultury Spojených států a Evropské unie, které se odrážejí v jejich bezpečnostních strategiích, se od sebe odlišují především na základě jiné historické zkušenosti. USA ve svých dějinách nikdy nemusely čelit přímým existenčním hrozbám ze strany sousedních států a tudíž ani jejich bezpečnostní politika nemusela brát v úvahu silného mocenského konkurenta ve své bezprostřední blízkosti. Jejich strategická kultura se tak stala kulturou „can do“; oproti evropské je rozhodnější a není příliš ochotná k mnohastranným závazkům.⁵⁹ Je také často netrpělivá, ovlivněná morálními faktory a má tendenci vidět svět černobíle. Na druhou stranu, evropské státy byly v minulosti vystaveny existenčním hrozbám mnohokrát, a i díky osvědčenému systému vyvažování moci (*balance of power*) dospěly k závěru, že k udržení míru je potřeba neustálé vyjednávání, kooperace a schopnost dosahovat kompromisů, neboť nikdy nelze zcela uspokojit všechny strany. Jeden z takovýchto kompromisů spočíval i v částečné redukci suverenity národních států ve prospěch

---

⁵⁶ Národní bezpečnostní strategie USA 2006. Online text: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>, s. 2

⁵⁷ Národní bezpečnostní strategie USA 2006. Online text: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>, s. 6

⁵⁸ *Národní bezpečnostní strategie USA 2010*. Online text: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf, s. 22

⁵⁹ ODNREJCSÁK, Róbert. *Zahraničná a bezpečnostná politika Spojených štátov*. Centrum pro európské a severoatlantické vzťahy (CENAA). Bratislava 2009, s. 25

sjednocoání; evropská strategická kultura je tak mnohem opatrnější a tím i pomalejší ve vytváření rozhodnutí.

Rozdíly mezi strategickými kulturami reflektoval v roce 2002 dlouholetý poradce amerického prezidenta Reagana Robert Kagan v článku *Power and Weakness*, který vzbudil bouřlivé diskuse. Podle něj se USA a EU čím dál více rozcházejí již v základních strategických otázkách. Tato situace nevznikla až za éry prezidenta Bushe, ale má kořeny již v období studené války, kdy Evropa využívala americké jaderné záruky, díky kterým mohla upustit od řešení problémů pomocí síly a naopak rozvíjet logiku mezinárodního práva. Zároveň odmítala posilovat svou obranu, takže po konci éry bipolárního světa se stala příliš slabou na to, aby přijala americkou strategii vůči aktuálním bezpečnostním hrozbám. Podle Kagana se oba aktéři zabývají takovými problémy, jejichž řešení jsou schopni dosáhnout, takže zatímco se Spojené státy se svou neporovnatelnou vojenskou silou zaměřují na darebácké státy, terorismus či proliferaci ZHN, „slabá“ Evropa svou pozornost upírá především na problémy etnické či migrační apod. Zásadní rozdíl spočívá v percepci hrozeb; „mocné státy přirozeně vnímají svět jinak než státy slabé“.⁶⁰ Dle Kagana se Evropa staví proti unilateralismu, protože jednoduše sama nemá dostatečnou schopnost, aby v takovémto systému obstála.

Dle Eichlera lze rozdělit roviny vnímání EBS rovinu analytickou a koncepční.⁶¹ Podle toho pak lze i jednoduše reflektovat zásadní rozdíl v dokumentech USA a EU; zatímco analyticky se shodnou, tj. téměř identicky definují hrozby své bezpečnosti, na druhé straně se liší v přístupu k řešení těchto hrozeb, tedy koncepčně.

Dokumenty v preambulích shodně reflektují nově vzniklé mezinárodní bezpečnostní prostředí a nutnost na něj reagovat, a to i preventivně. Proliferaci ZHN řadí všechny dokumenty do skupiny nejvýznamnějších hrozeb, nadto v kombinaci s dalšími hrozbami jako terorismus, zhroutené státy či regionální konflikty. Rizika spatřují nejen v možnosti získání ZHN nestabilními režimy, ale též nestátními aktéry.

Zaměříme-li se však na koncepty, na jedné straně stojí koncept války proti terorismu (*the war on the terror*), který znamená možnost použití rychlého a přesně mířeného vojenského zásahu proti rozvojovým zemím, které znamenají nebo by v budoucnu mohly znamenat hrozbu, a jejich přetvoření na budoucí spojence (*regime change*). Tato koncepce

---

⁶⁰ KAGAN, Robert. *Labyrinth síly a ráj slabosti*. Lidové noviny. Praha 2003, s. 45

⁶¹ EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Oeconomica. Praha 2004, s. 9

pochází z americké NBS 2002; v dalších amerických strategických dokumentech se již zmírňuje. Koncept v EBS 2003 lze definovat jako boj nebo kampaně proti terorismu, který využívá spíše než vojenské politické a ekonomické prostředky; přístup našel později uplatnění především v EBS 2003. Tyto dva přístupy se naplno střetly v následujícím roce v kontextu války v Iráku.

Důležitým pojmem v NBS 2002 je preempce nebo preemptivní válka, která v praxi znamená vojenský útok na stát, který je stávající či budoucí hrozbou. Na jednu stranu umožňuje rychlý a přesný vojenský zásah a likvidaci teroristických buněk, na stranu druhou, jak můžeme vidět na příkladě Iráku či Afghánistánu, sebou zároveň přináší potíže z dlouhodobého hlediska; dlouholetou asymetrickou válku, teroristické odvety či zhoršení diplomatických vztahů se státy, které zásah kritizovaly. Naopak v EBS 2003 hraje významnou roli prevence; ta zahrnuje především dlouhodobé působení ekonomickými, politickými či sociálními prostředky bez vojenských zásahů. Sice takto nedochází k asymetrickým válkám a odvetným teroristickým útokům, avšak úspěchů se dosahuje velice pomalu. Strategie se též ukazuje jako neúčinná v době naléhavých krizí.⁶²

Zatímco NBS 2006 se konkrétně zmiňuje o státech, které by v budoucnu mohly představovat vážnou hrozbu – Irák, Írán či KLR, EBS 2003 pouze uvádí, že jaderné aktivity v KLR, jaderná rizika v jižní Asii a proliferace na Středním Východě jsou v centru zájmu Evropy.⁶³

EU postavila svou neproliferační politiku na kooperativní metodě. Prostřednictvím vzájemných dohod usiluje o vybudování jednotného mezinárodního systému norem a pravidel, které je vzájemně výhodné, ověřitelné a vynutitelné. Tato politika vychází z přesvědčení, že všechny státy budou hledat relativní bezpečnost skrze vzájemné závazky a budou proto ochotny omezit své vojenské kapacity. V otázce nešíření jsou nejdůležitější vývozní kontroly, odzbrojení států vlastnicích ZHN a vzájemných bezpečnostních záruk. Přístup většiny zemí EU charakterizuje kooperativní snaha o řešení krizí v jejich regionálním kontextu a vyzdvihování primární role OSN.⁶⁴ Regionální náhled v tomto případě vychází

---

⁶² EICHLER, Jan. Evropská bezpečnostní strategie 2003 a její srovnání se strategickou koncepcí NATO 1999 a Národní bezpečnostní strategií USA 2002. IIR Policy Paper 5/2008. Online text: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/EichlerPP.kveten08.pdf>

⁶³ Evropská bezpečnostní strategie 2003. *A secure Europe in a better world*. Online text: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> s. 6

⁶⁴ TŮMA, Miroslav a kol. *Nešíření zbraní hromadného ničení v kontextu aktuálních otázek mezinárodní bezpečnosti a boje proti terorismu*. MZV. Praha 2003. Online text: www.mzv.cz/public/fc/ec/db/16382_14945_RB_12_13_03.doc

z hodnocení, že státy šířící ZHN pohlížejíc na své sousedy s nedůvěrou a proto se snaží vyrovnat jejich kapacitám za účelem zajištění vlastní bezpečnosti; z této pozice je třeba s nimi jednat a vytvářet s nimi mnohostranné či bilaterální dohody k vynucování umírněných postojů rizikových zemí, jako například v Íránu. Vzhledem k tomuto způsobu uvažování není evropský přístup tak naléhavý jako ten Spojených států, hrozby jsou sice reálné, avšak vzdálené.

Pro neproliferační politiku Spojených států je naopak charakteristická tzv. kontraproliferace (*counterproliferation*). Tato koncepce vychází z přesvědčení, že kontrolně zbrojní a odzbrojovací režimy jen málo přispívají k mezinárodnímu míru a zajištění bezpečnosti. Namísto toho Mareš ve své práci hovoří o tzv. selektivním multilateralismu, tedy přístupu, kdy USA uzavírají formální i neformální aliance s vybranými spojenci a dodávají jim preferenční americkou pomoc, uzavírají s nimi obchodní vztahy a sdílejí technologie a někdy dokonce i prodávají vojenské materiály.⁶⁵ Toto zdůrazňuje i NBS 2002 – státy jsou buď s námi, nebo proti nám.⁶⁶ Kontraproliferace je mixem exportních kontrol, deterrence, nátlakové diplomacie, globální vojenské hegemonie a preventivního použití vojenské síly.

---

⁶⁵ MAREŠ, Miroslav. *Aktéři proliferace zbraní hromadného ničení*, in *Obrana a strategie*. <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/2-2005/akteri-proliferace-zbrani-hromadneho-niceni.html>, s. 10

⁶⁶ TŮMA, Miroslav a kol. *Nešíření zbraní hromadného ničení v kontextu aktuálních otázek mezinárodní bezpečnosti a boje proti terorismu*. MZV. Praha 2003. Online text: www.mzv.cz/public/fc/ec/db/16382_14945_RB_12_13_03.doc

Závěr

Práce se pokusila o objasnění rozdílů v reflektování jedné z nejzávažnějších hrozeb této doby, proliferace ZHN, dvěma euroatlantickými spojenci, Spojenými státy a Evropskou unií. V předchozích kapitolách jsme si vysvětlili obecnou teorii o ZHN a jejich proliferaci, neproliferační politiku USA a EU na základě důležitých dokumentů vydaných jejich vrcholnými představiteli a případové studii o iránském jaderném programu, a na závěr jsme vycházejíce z předešlého zanalyzovali rozdíly a podobnosti v těchto dvou přístupech. K jakým závěrům jsme tedy došli?

Z první kapitoly pojednávající o ZHN jsme si mohli udělat představu obrovského nebezpečí skrývajícího se v jejich potenciálním šíření do rukou nestabilních režimů či dokonce nestátních aktérů. Tato hrozba také proto stojí v žebříčku strategických dokumentů EU i USA v kombinaci s terorismem na nejvyšším místě. Bezesporu největší riziko představují zbraně jaderné, neboť na rozdíl od chemických či biologických, nejsou žádnou mezinárodní smlouvou přímo zakázány. Přes existenci nejrůznějších mezinárodních kontrolních režimů, bezjaderných zón či úsilí MAAE je podle ročenky SIPRI po celém světě rozmístěno cca 7 500 jaderných hlavic v operačním stavu, a použití byť jen jedné z nich by mohlo znamenat katastrofu nedozírných rozměrů.

Tato hrozba vystoupila do popředí především v souvislosti s teroristickými útoky z 11. září roku 2001. Západní země si uvědomily svou zranitelnost a jejich bezpečnostní strategie nabyly na důležitosti a doznaly významných změn. Konkrétně v Evropské unii spatřil světlo světa v roce 2003 vůbec první dokument tohoto rázu v historii – Evropská bezpečnostní strategie. Ve Spojených státech vyšly od té doby strategie tři (2002, 2006 a 2010) a všechny odrážely momentální postavení USA na mezinárodní scéně. Tyto a další dokumenty týkající se neproliferační politiky jsme se v práci pokusili rozebrat za účelem jejich konečné komparace. Na případových studiích o iránském jaderném programu jsme ilustrovali odlišnosti v přístupech USA a EU v praxi.

Hlavní stanovená výzkumná otázka zněla, jak se od sebe liší přístupy EU a USA k řešení hrozby proliferace ZHN. Odpověď nalezneme v závěrečné analýze. Zatímco evropské státy se snaží tyto problémy řešit skrze mezinárodní organizace a mezinárodní dohody, Spojené státy se v otázkách národní bezpečnosti spoléhají především samy na sebe, neboť si to ekonomicky i technologicky mohou na rozdíl od EU dovolit. Na druhou stranu se jejich unilateralismus, nejradikálnější po útocích z 11. září, začal postupně umírňovat,

zejména po zkušenostech z irácké války. NBS z roku 2006 již mnohem více počítá se zapojením organizací typu OSN a Obamova NBS z roku 2010 představuje alespoň zdánlivě obrat od dosavadní linie; volá po zvyšování vlivu RB OSN a posilování domácí ekonomiky za účelem silnější pozice v diplomatických jednáních. Dá se tak říct, že se tímto USA blíží pojetí evropských spojenců, avšak stále si ponechává právo preventivního úderu v případě hrozícího jaderného konfliktu. Ačkoli se EU v posledních letech snaží navyšovat své vojenské schopnosti, ty ještě stále nejsou zdaleka dostatečné k postavení Unie coby mezinárodního aktéra srovnatelného s Čínou, Ruskem či Spojenými státy. Problémy se tedy snaží řešit téměř výhradně diplomatickou cestou; na případové studii o iránském jaderném programu jsme mohli zaznamenat i její dílčí úspěchy. Na základě všech zmiňovaných strategických dokumentů můžeme potvrdit naši pracovní hypotézu; totiž že zatímco Evropská unie se bezpečnostní hrozby snaží minimalizovat téměř výhradně nevojenskými prostředky, USA použití vojenské síly rozhodně nevyklučuje – a to ani za nynějšího prezidenta Baracka Obamy.

Na případu iránského jaderného programu lze vidět, že ač se oba aktéři liší v pohledu na postup při řešení krize, jde jim o společnou věc – zachování globálního neproliferačního režimu – a v konečném závěru dokážou dojít ke společným stanoviskům. Rozdíly tedy jinými slovy najdeme v rovině koncepční, zatímco v rovině analytické rovině se v podstatě shodují.

Použité prameny a internetové zdroje

Primární zdroje

Action plan for the implementation of the basic principles for an EU strategy against proliferation of weapons of mass destruction. Council of the European Union 2003. Online text: <http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/hsp/documents/2003-0616%20Action%20plan.pdf>

EICHLER, Jan. *Evropská bezpečnostní strategie 2003 a její srovnání se strategickou koncepcí NATO 1999 a Národní bezpečnostní strategií USA 2002.* IIR Policy Paper 5/2008. Online text: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/EichlerPP.kveten08.pdf>

Evropská bezpečnostní strategie 2003. A secure Europe in a better world. Online text: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

Národní bezpečnostní strategie USA 2002. Online text: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_sep2002.pdf

Národní bezpečnostní strategie USA 2006. Online text: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>

Národní bezpečnostní strategie USA 2010. Online text: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

PERRY, William J.; SCOWCROFT, Brent. *U.S. Nuclear Weapons Policy : Task Force Report No. 62.* Council on Foreign Relations Press. New York 2009.

TOCHA, Monika. *The EU and Iran's Nuclear Programme: Testing the Limits of Coercive Diplomacy.* EU Diplomacy Papers 1/2009. Online text: <http://www.coleurope.eu/template.asp?pagename=EUDP>

TŮMA, Miroslav. *Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení.* Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2009.

TŮMA, Miroslav. *Nešíření zbraní hromadného ničení, kontrola zbrojení a Česká republika.* Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2002.

WATANABE, Lisa. *Securing Europe. European Security in an American Epoch.* Palgrave Macmillian. New York 2010.

ZÁVĚŠICKÝ, Jan. *Bezpečnostní (ne)stabilita.* Klub mladých Evropanů. Praha 2005.

Sekundární zdroje

BALABÁN, Miloš; STEJSKAL, Libor, et al. *Kapitoly o bezpečnosti*. Karolinum, Praha 2010

BERGER, Samuel R. *Obama's national security strategy: A little George Bush, lots of Bill Clinton*. The Washington Post. Online text: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/28/AR2010052804466.html>

BOLTON, John. *Preventing Iran from Acquiring Nuclear Weapons*, Remarks to the Hudson Institute, 17 August 2004. On-line text: <http://www.hudson.org/files/publications/Bolton%20Speech.pdf>

COLLINA, Tom Z. *Missile Defense Cooperation: Seizing the Opportunity*. Online text: <http://www.armscontrol.org/issuebriefs/MissileDefenseCooperation>

CRAIL, Petr. *History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue*. Online text: http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals

DE YOUNG, Karen. *Obama redefines national security strategy, looks blond military might*. 27.5.2010. The Washington Post. Online text: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/27/AR2010052701044.html>

EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Portál. Praha 2009.

EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Oeconomica. Praha 2004

EICHLER, Jan. *Perspektivy americké bezpečnostní a zahraniční politiky – představa obou hlavních prezidentských kandidátů*. Mezinárodní politika 10/2008.

EPHRON, Dan. *Why should Israel declare itself a nuclear power*. In Newsweek 20.10.2010. Online text: <http://www.newsweek.com/2010/10/20/why-israel-should-declare-itself-a-nuclear-power.html>

FITZPATRICK, Mark. *Assessing Iran's Nuclear Programme*, Survival, vol. 48, č. 3, 2006. Online text: <http://www.iiss.org/about-us/staffexpertise/list-experts-by-name/mark-fitzpatrick/recent-articles/assessing-irans-nuclear-programme/>

From ESDP to CSDP: the Lisbon Treaty and the Security and Defence Policy of the European Union. CSDP Newsletter August 2010, Online text: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/csdp_newsletter10.pdf

GOLAN-VILELLA, Rob. *Don't skimp on fading to prevent nuclear terrorism*. Vol. 2, Issue 3. 2/2011. Online text: <http://www.armscontrol.org/issuebriefs/PreventNuclearTerrorism>

KAGAN, Robert. *Labyrint síly a ráj slabosti. Lidové noviny.* Praha 2003.

KELLNER, Josef, et al. *Živelní pohromy a provozní havárie (Skripta č. S10-586).* Univerzita obrany Brno.

KEMP, Geoffrey. *Iran's Bomb. American and Iranian Perspectives.* The Nixon Papers 2004. Online text: <http://www.cftni.org/publications/monographs/IransBomb.pdf>

KHOL, Radek, et al. *Nová Národní bezpečnostní strategie USA. Závěrečný výstup. : Nová Národní Grantový projekt MZV RB 15/12/03. Ústav mezinárodních vztahů.* Praha 2003.

MAREŠ, Miroslav. *Aktéři proliferace zbraní hromadného ničení,* in *Obrana a strategie* 2/2005. Online text: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/2-2005/akteri-proliferace-zbrani-hromadneho-niceni.html>

MAWDSLEY, Jocelyn; QUILLE, Gerrard. *The EU Security Strategy: A new framework for ESDP and equipping the EU Rapid Reaction Force.* ISIS Report December 2003. Online text: http://www.isis-europe.org/pdf/reports_4.pdf

MEIER, Oliver. *The EU's Nonproliferation Efforts: Limited Success.* Online text: http://www.armscontrol.org/act/2008_05/OliverFeature#21

Národní bezpečnostní strategie USA 1990. Online text: http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/national_security_strategy_90.pdf

Národní obranná strategie USA 2005. Online text: <http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050318nds1.pdf>

National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction 2002. Online text: <http://www.fas.org/irp/offdocs/nspd/nspd-wmd.pdf>

ODNREJCSÁK, Róbert. *Zahraničná a bezpečnostná politika Spojených štátov.* Centrum pro európské a severoatlantické vztahy (CENAA). Bratislava 2009.

PŘIKRYL, Pavel. *Americká bezpečnostní strategie pro 21. století: Brusel na konci světa?.* Mezinárodní politika 3/2006

ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr. *Proliferace jaderných zbraní: problémoví aktéři.* Mezinárodní politologický ústav. Brno 2006.

SCHAFFER, Douglas J. *The (New?) National Security Strategy.* 20.7.2010 National Security Watch. Online text: <http://www.ausa.org/publications/ilw/Documents/NSW%2010-1.pdf>

SIPRI Yearbook 2010. Online text: www.sipri.org

TERZUOLO, Eric. *NATO and Weapons of mass destruction. Regional alliance, global threats.* Routledge, New York 2006.

The fight against the proliferation of WMD. European Union External Action.

<http://www.consilium.europa.eu/showpage.aspx?id=1125&lang=en>

The Nuclear Non-Proliferation Regime. The importance of an integrated and multilateral approach. No. 47. Advisory Council on International Affairs Netherlands 2006.

Poznámka: On-line texty byly ověřeny k 23.7.2011.